

פירנצה, קהילה זלה בתוכן יהודי עם בית הכנסת הממואר בעולם. זיכרונות ילדות של הרב יוסף דוד גוטסמן, בן לניצול מחנות הריכוז. סיפורים על יום כיפור בו המתפלל העשירי חולץ באמצע התפילה ל... מסעדה. על הלום מרגש שהתגשם ביום הייאראייט במחנה הריכוז ועל הרב דוד גוטסמן, חזן מעולה שחזר לאיטליה לחקים בה את הכולל הראשון אחרי 2000 שנה שוב מהדהד קול התורה באיטליה.

אמרנו, אך גם כיום הוא אינו אברך סטנדרטי, מן השורה. לא שהוא פחות, חלילה, הוא הרבה יותר. כמובן שתאמרו, מה חידוש יש כאן, גם אמרנו מכירים אברכים כאלה ואחרים, שאינם סטנדרטיים, וכי כלם תכחוכב תבה, אלא ש' יוסף דוד עומד היום בפני סגירת מעגל. אך כל קצרים את המאמר.

רב ב'ינון

כן גיל אחת עשרה לא ידעתי יותר מפרשת לך לך וקצת תפילות, מה טוב ועוד... כן, זה היה המצב בפירנצה איטליה. היום המצב אינו יותר טוב... חזרו של הרב יוסף דוד גוטסמן, אגנה מסגירה את שנות ילדותו החריגים בחיבת מלאה של אברך רגיל כמו שהוא נראה. אברך רגיל, פשוט.

קהילה יהודית

קהילה יהודית הראשונה, לטובה לפני 560 שנה, בחסותם של מושלי העיר, שהיו מעוניינים ביהודים כבדי שיקימו בנקים במקום. אך הארכלוסיה המקומית לא אהרה ביותר - כלשון המעטה - את ההושבים היהודיים. בשנת ש"ג (1553) נשרף בה חתימו בפרט, לאחר חמש עשרה שנה חתימו היהודים לעגור את קולן על בנס, ולאחר ארכנע שנים נוספים הקום ה'גנ' בפירנצה, שקיים עד היום. רק בשנת 1859 זכו היהודים לשוויון זכויות מלא, ובשנת 1882 נבנה בית הכנסת הממואר.

על פי נתונים רשמיים היו בעיר בשנת 1931 כ-2700 יהודים, שרבים מהם הועברו במהלך מלחמת העולם השנייה למחנות ההשמדה של ירי הרגמים, בני בריחם של האיטלקים. בשנת תשכ"ז ניווק העיר קשות על גירודיה, מפי שהוא עושה זאת מירי פנים. בארחה השנה הייתה הוצגה הקשה ביותר שירדה העיר, המים כיסו כמעט את כל שטחי פירנצה וגרמו אף נזקים בנפש. בבית הכנסת ניווקו שמונים (!) ספר תורה ממי הגנוז. היום חיים בעיר כ-1400 יהודים, אשר כאמור מתמקדים לחלוטין מחיים יהודיים אמיתיים.

לגיה ובה בטענות מודע לא נותנים לו לעלות בתורה ולדוכן, ועוד הרבה מקרים דומים. וכל זה נובע מההנחה בבסיס החשוב ביותר להמשך כל קהילה יהודית, כחיתוך. ילדי המשפחה נחשבו לפלא, כי הם ירצו לקרוא כלשון הקודש...

עד כיתה ב' למר ר' יוסף דוד בבית הספר היהודי, יתרוי - רק לפי השם. לא רק שלא לימדו מאומה על יהדות, אלא שגם לא כל הילדים היו יהודים. ומשום כך החליטה משפחת גוטסמן לשלוח את ילדיה לבי"ס גוי. כך הם לכל הפחות ידעו שהם אתונה, הם יהודים. בבית הספר היהודי הם עוד עלולים לחשוב שזוהי יהדות. הבית ספר שנבחר היה בית ספר פרטי יוקרתי מאד, חלק מהילדים באו מבתי ספר קטולים והיו להם שיעורי רח נפרדים, וחלקם השני באו מבתי ספר טוטסטטורים וגם להם היו שיעורי רח. החיורים היהודים היו ילדי גוטסמן, ולחם לא היו מוכוּב שיעורים מטעם בית הספר. כך מירי פנים הם נקלעו לשיעורים שמיעורים לנצרים, ובתור ילדים החילו להזכרות עם המורים. כמובן שהם נשלחו מירי הביתה בכדי שלא יפריעו למתקן השיעור.

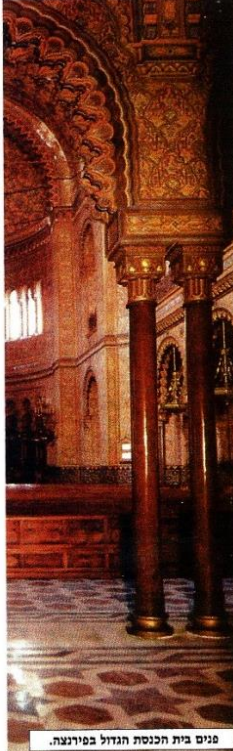
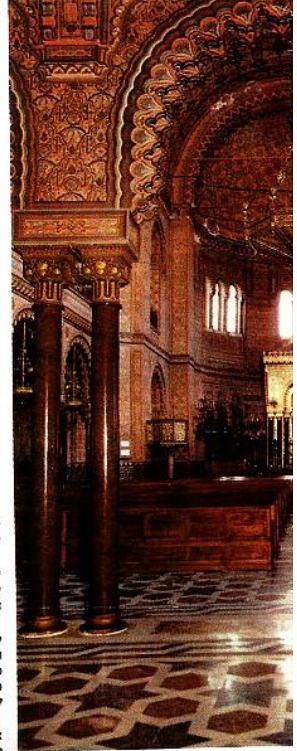
מנת היהודות היחידה שהילדים קיבלו היחה, מנת הקיץ של חב"ד באיטליה. אבל כמובן שאי אפשר להמשיך כך לאורך זמן. במקרה (ובמכוון שאין מקרה...) היה הרב גורנו - ראש המכינה לשיבת בני ישראל - צד לוחיט - שהיה בין ר' הענק ויהודי אחר מה ירה חשב, החרדה או הביטות. ר' הענק גרס כמובן שהחרדה קודמת לכל. הרב גורנו התעניין מי הוא זמא

הבעיה היא שאין אנטישמיות

"האם יש אנטישמיות באיטליה?" "לא", אני מקבל תשובה מפתיעה. "הארכלוסיה כלל לא מניעה יודעת על יהודים." "בלבוס כזה?" אני מקשה. "באיטליה, שלא כמו בארץ, אנשים יודעים את ערכו של לברוש מוכר. מי שמכר את עצמו, חולץ לברוש בחליפה וחבוש בכובע, ברסליו כמובן, גם וקנן טמטום מוסיף על מראה החשיבות. כך שאברך רגיל כלל אינו חריג כנף האיטלקי.

רק פעם בחדר זהו אותי כיהודי. עליתי למרובה ותנהג שאל אותי: 'ליסנינגה?', כלומר, 'לביית הכנסת?' לשאלתי, למה הוא חושב שאני יהודי, השיב, 'ש'ברסליו' כמו שאני חובש, רק מוכרים בארץ. באיטליה, ערש הכובע הזה, אין להשיג דוגמה כזו.

אויף עור קוריץ. פעם התאררו אצלנו שני הבריס מהישיבה. בשבת הלכנו לבושים בגדי השבת והמעובדים, לכיוון היפוטטה וקיר, הגשר הנתיק. האוויר שרץ בנקיטתם וחתם אנשי העולם החחוץ. כשהם ראו אותנו עזרבים את הגשר, נופפו לעברינו ביריחה וקראו 'קאסאנובה', על פי מלבושינו הם היו במצותם שאנחנו מראשי המאפיה המקומית... אך האמת היא, שהי שאלו אנטימקומיים באיטליה, מנהיגיהם הגורם המרכזי להתבוללות. ערוף אנטישמיות, אבל חיים יהודיים אמיתיים.

מנים בית הכנסת הגדול בפירנצה.

וח לא הדוגמה היחידה. בית הכנסת למשל. בית הכנסת של פירנצה הוא אחד מבתי הכנסת הממוארים ביותר בעולם, וגם שלו אף הוצב בבית המדרש. בית הכנסת נבנה לפני מאה וחמש עשרה שנה על ידי יהודי שררם לשיט כן מליון לירות איטלקיות (של אז, היום אפשר בסכום הזה בקושי לקנות את המפתח לבית הכנסת). סכנה מרשים ומהמט כחתי אשר לא תשבע העין מלהיטי קשוטטי, בציצוי, מפרווי ובמפוחו. כסיגנון איטלקי מובהק, כיאה לבית מקדש מטעם שעתיד לעלות ולהקבע בארץ ישראל. אך אבוי, ועונב יעב במרחה הבית הממואר הזה, מימין לארון הקודש. לא בכדי לבנה דוגמת הפרוסיים, אלא שטוט - עמ-רצות. 'הירי ניו מנג ב' אמרו אנשי הקהילה לר' הענק כששאלו עוררת חילול השבת הנרגס על ידי השימוש בעונב בזמן התפילות. על 'אמירה לערבים' הם כלל לא שמעו. 'טוב', הם הסכימו, 'לכם האשכנזים יש מנוחים אחרים, אצלנו, זה המנוג שלנו'.

לבסוף הם הסכימו להתפשר. השבת תשמר כהלכתה, אבל בזנים או אפשר לוותר על העונב יודי' שבילוי האורגן. בליית בירוח יתה ר' הענק בדרך הכסת מרעט הכסת, ואילי גם שפגזוה שלא לומר זכר שאינו נשמע.

נכר זמן, הנוצרי יודי' שחל בשבת. מה עושים? בני הקהילה טענו שירי'ט 'ידחה' שבה ולכן יש לנגן, ר' הענק טען כמובן שעל כל פנים שבת ועליהם לכבד את החייבותם שלא לנגן בשבת, אך הם היו הרוב, היום מנגנים גם בשבת שחל בו יודי'.

גם שאר ענייני הקהילה היו מתחת לכל סטנדרט יהודי, כשהתרוץ הכללי הוא: 'כך המנהג שלנו'.

בשר כשר ניתן להשיג רק במחלקה הכישרה שאחזו האטליות הגויים. הבשר מנת פחות ללא חזמת כשרות וצריך לסמוך על הקצב הגוי. בני משפחת גוטסמן היו נוסעים עד מילנו בכדי לקנות בשר כשר פעם בכמה חודשים לכל הקוקפיה, נמיעה של כמה שעות ברכבת. קרה לא פעם שהברכה היכבדת האטלקית החליטה לשבות, בדרם לעיתים קרובות, וכל עשרות הקילוגרמים של הבשר הכשר, התקלקל בדרך. הברכות ככלל חגגה, על ר' הענק היה לשכנע אשה שבאה בטענות למה אין מצרים אותה למכור, להאמרו: עם כהן מחלל שבת הנשוי

מלווד' לפרנצה

ר' הענין גוטסמן מעדד לגודר התילל במחנה הריכוז

כשואה הוא הצטרף למחתרת היהודית בניטר, בכדי להציל יהודים (לאחר פטירתו קיבלה המשפחה הרכה מכתיבת כהם סיפור אנשים אין הציל אותם). הוא עסק בהברחות דרך תעלות הביוב העירוניות. באתח מהפעמים ראה סטורל רומני מוקרב, והצליח להזהיר מעבר מואד את חבריו, אך הוא עצמו לא הצליח להימלט בזמן. בעודו תקוע חצוי בפתח כור הביוב, תקע בו הקלנס הנאצי את כידו, שפגע באבריו הפנימיים. אחר כך הוכל למעצר, במהלכו ראה הרבה ניסים. בהמשך נשלח למחנה היודע לשימצה אושוויץ, כשכדרכו לשם הצליח להימלט.

גם מאוחר יותר, כשהיה במונה עבודה אחר, הצליח לברוח על ידי שביקש מהרוויז שיתן לו את מריו, וכך חמק מבכדי לשגר כשהשומר חשבו לדורו שבכנס לפני זמן מה. הרורו מצידו שנגן שגנבו את כבדיו... באחד הימים בעיצומה של המלחמה חיל יום השנה (יארצייט) של אביו. הוא השתדל לאסוף מנין כבדי לומר קריש כמיד שנה, אך תלאות המקום והזמן מנעו ממנו את מברקשו, והוא מאד התעצב על כך. אך בחלומו בלילה, והגה אביו מופיע בחלומו, ומנחם: "לא נורא, שהשנה לא עלה בידך להתפלל עבורי, הפעם אני אחפלל עבורך; אהה הנני לאיטליה של יוון, ותוכה להקים שם משפחה!"

כחודי שמיים התגשמה הבטחת אביו. בתום המלחמה שלחו אותו האמריקנים שמצאו אותו בצי'יה להבראה באיטליה. (גאב, מאז חגג את יום הולדתו השנתי ביום בו שחרורו האמריקני, ולא ביום הולדתו הביולוגי). גם שם עסק בבראה ליהודים וטיפל בחולים אחרים, לאחר מכן כשתיגע לפירנצה החליטו הרופאים בבית החולים שעקב פגיעתו על ידי הכידון, לא נותרו לו יותר משנתיים לחיות, כשמעו כך החליט שאם עליו לנצח עד חום, גם שנתיים זה זמן. הוא עזב את בית החולים שטיפל בו, שכר דירה והקים עסק יבוא/יצוא, נשא אשה והקים משפחה. בניגוד לדעת הרופאים הוא חי עוד מעל שלושים שנה וזכה לדור ישרים מברך. כל חייו טבל יטורים מפגיעתו, ובסוף היא זו שגרמה למותו. כך גרם הנאיבי בניט לרודי לפטירתו בשנת תשל"ח בפינצה.

בתור יהודי חרדי יחיד בפינצה, וכה שהגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, הרב ממוניב, התאכנס בכיתו. בעצם כל יהודי חרדי שקלע למקום היה מוזמן על ידו לביתו.

עד כדי כך התפרסם ביתו כאכסניה לאורחים, שיום אחד התקשר מאן-דחו כשהוא מבקש להזמין שני שולחנות... כמו כן ביקרו מנחם בנין בכיתו, בחוקף כהונתו כיו"ר 'חירות' באיטליה. בגין, או באופוזיציה, התבטא בפניו כי אינו חושב כי יקבל על עצמו את עול ראשות הממשלה, באשר מבחינה אישית ומשפחתית יהיה דבר זה כעול כבד. ר' הענין אמר לו אז, כי הוא צודק, אבל למען עם ישראל הוא חייב לקבל על עצמו את התפקיד כבוא הזמן.

ביום בו נבחר לראש הממשלה שלח לו מברק בו נאמר: למען עם ישראל. את גילגוליו ומסירתו של אביו לחינוך ילדיו על פי מסורת ישראל טבא הנתנה לנו מרוד דור, גם בנסיבות קשות - בסביבה בה אין יהודים, ביטא בנו בשר מרגש שהוא כחב עליו ושהוא מבעב בקלטת 'הלל' שהוא הוציא לאור לזכר אביו בשנת תשר"ם.

הרב יוסף דוד גוטסמן, חזן ומקים כוללים ברומא ומילאנו

ארון הקודש כולו מוצפן זהב

קישוטי כסף של ספר תורה

ר' ישע שמה את 'אירגון אברכי איטליה'. חברי הועד הם ר' יוסף דוד גוטסמן, ר' משה שמה ור' מנחם איו. באירגון מאוניברסיטת 150- אברכים, כולם יוצאי איטליה כמובן, ומטרתו עזרה לאברכים ובחורים איטלקיים בארץ, וסידע ליהודת איטליה במקומה באופן כללי.

כבר לאחר זמן קצר הם התחילו בפעילות אנונטסיבית לטובת אחיהם בגולה, הורב גולדשטיין יצא לכהן כרב קהילת פירנצה, ומשרתו התפתח אז. אך בעיקבות חילוקי דעות כינו רבני ראשי הקהל, הוא התפטר מהמקדו. במקביל נסד כמילט כולל אברכים, המנהל על ידי ר' יוסף דוד, ושהתכנית היא שקבוצות של אברכים איטלקיים מהארץ יוצאות לשלושה שבועות כל פעם בכדי ללמוד במילא, ואח"כ מחליפים אותם. ההנהגה הרוחנית של הכולל נתונה בידי כ"ק הארמ"ר מביאלה שליט"א, רבה של לונגו שבשווייץ האיטלקית, שאף מגיע מדי פעם בכדי לטור שיעורים.

הכולל מתוקצב על ידי ועד של יהודים מקומיים ואי אפשר שלא לפרסם עושי מצות אלה אשר תומכים בהנהגת מקום תורה זה, היה נרד מחדש, לזאנה סוד, האחים סאליו ואליונו כהן, מגידי צר, מ. דריטש, ומזכירי הוועד הרב סילמן.

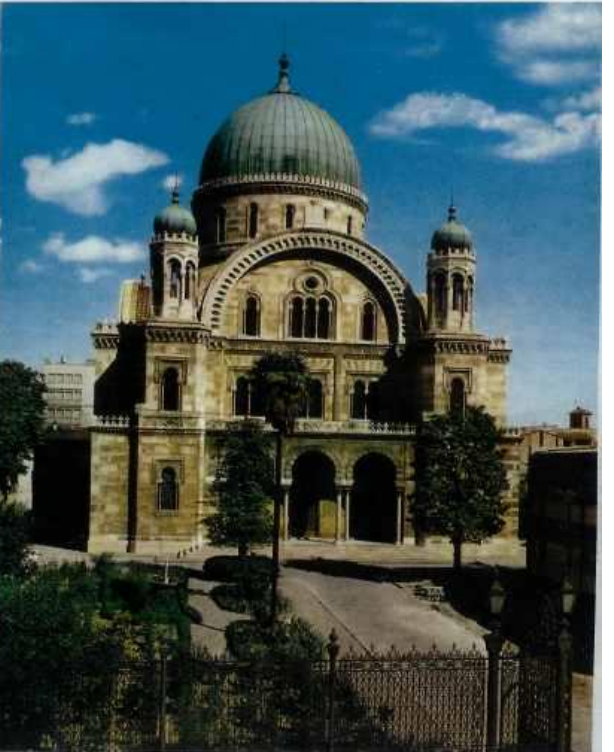
אך הכולל כמילטו הוא רק התחלה. השנה נפתח בימות של ר' יוסף דוד כולל נוסף, ברומא - בית איטליה. כמו כן מתוכנן תוך שבועות אחרים סמינר ראשון מסוגו באיטליה, על ידי ארגון 'ערכים' מהארץ, יוזם אף הוא על ידי ר' יוסף דוד. אך הוא מוחרז אותו לא לתת לא את כל הקריש. 'הרב מינו בחובט, ראש הקהילות המאוחדות באיטליה מסייע הרבה, ודק בגללו הצלחה. גם הרב קטין מירושלים ראש המדרשה הספרדית עזר הרבה, ומגיע לוי ישר כח על זה.' זהו בעצם סגירת המעגל עליו דיברנו בתחלה, אך עם חבובן, אולי יחר נכון לאמר פריצת מעגל הקסמים, בו הייתה יהודת איטליה נתונה עד כה, ולסיום עזר צימח קטן.

ר' יוסף דוד הניח בקול ערב, ומשמש כחזן בעכו (הוא למד בבית"ס לחונות, ובעל תעודה), ויצא לסיבוב הופעות באיטליה. בפינצה והקיים הקונצרט בבית הכנסת המפורא. הוא גם יופיע בליוורנו ובמילנו בליווי המקהלה של הרב מריו מינסקי, המנצח של איגוד המקהלות של טוסקנה. (הוא מגלה סוד קטן: בקרב הוא זיפק קלטת עם חזנות קלה, וזב ניגונים איטלקיים כשהמילים בעברית).

אני שואל אותו האם הקונצרט מהווה מבחינתו גם איזו סגירת מעגל? "לא. סגירת המעגל החיידה והחשובה היא, שיש שור תורה באיטליה!"

חלמו העליון של ארון הקודש, ברקע חלונות וויעוד'

בית הכנסת הגדול והמפורא בפינצה, מבט מבחוץ

מעשי, וכשמע על בצית הווינון של ילדו משפחת גוטסמן, הוציע לר' הענין כי ישלח את ילדו לגייטסהד, והוא יזאג להם בעוד הם מקבלים חינוך חרדי ב'בורדיסקול' - בית הספר החרדי במקום.

ר' הענין קיבל את ההצעה, על אף הקשי שדבר, לזנק לירים רכים מסינו אימם, אך נאמן לעקרונותיו שחינוך הילדים הוא החשוב מכל, פירנצה.

לכאורה סוימת הגולל על היהדות במקום... והמצב שם באמת קשה. כיום יש בקהילה רק שלוש (!) משפחות, כל השאר רוקים...

לאחר שנות לימודיו כשיבית שנות בחו"ל ובארץ, נישא ר'יוסף דוד לבת איטליה, והקים את ביתו בירושלים, בית של אברך רגיל, כמפ כולם. אך כבר הדיגשו בתחילת הכתבה שרק לכאורה.

המשך מעמוד 9